

KRÖNIKA

Mer stoiker i ryggmärgen än Luther på axeln?

Kay Glans

Jag är uppvuxen i ett djupt ateistiskt hem. Den enda gång min far enligt egen utsago läste Bibeln var när han var inkallad och hamnade i buren, och då var det för att han bara hade att välja mellan den och en soldatinstruktion. Jag har inte sett någon anledning att bryta med detta arv, låt vara att jag som vuxen studerade Bibeln frivilligt, eftersom jag insåg att man inte kunde förstå mycket av den västerländska kulturen och litteraturen annars. Det ändrade inte min kritiska inställning till kristendomen som religion, snarare tvärtom. Bibelns historier förefaller mig i flera bemärkelser föga trovärdiga.

Är jag ändå präglad av kristendomens arv, framför allt i dess lutheranska tappning? Ja, hävdar till exempel britten Nick Spencer i

The Evolution of the West – How Christianity has Shaped Our Values, som kom förra året. Föreställningen om upplysningen som ett radikalt brott med kristendomen är en skapelsemyt – *varde ljus*, fast i en annan tappning. Förändringar inom kristendomen banade väg för humanismen och det vetenskapliga genombrottet. Spencer pekar också på att de länder som är präglade av det protestantiska arvet också har den starkaste demokratiska traditionen och att de olika varianter av välfärdsstater som finns följer den teologiska kartan.

Det är ingen ny tanke att vi svenskar är präglade av det lutheranska arvet. Att ha Luther på axeln har ju blivit ett talesätt. Denna föreställning bygger på en felaktig eller i varje fall beskuren bild av honom, som Mari Eyice påpekar i den artikel som inleder temasektionen. Jag skulle vilja ifrågasätta uppfattningen om lutheranismens inflytande ur ett annat perspektiv. De civiliserande impulser som finns i kristendomen fanns också i hög grad i den antika stoicismen och genom återuppväckandet av dessa idéer med neo-stoicismen fick den ett enormt inflytande i Europa.

Den kanadensiske filosofen Charles Taylor lyfter i sitt storverk *A Secular Age* (2007) fram neo-stoikern Justus Lipsius (1547–1606) som en central gestalt. Han formulerade en kristen stoicism, som egentligen var mest stoicism, eftersom den ignorerar de för kristendomen centrala föreställningarna om Guds nåd och *agape*. Neo-stoicismen vädjade till vår egen kraft och förmåga till självkontroll och teg om behovet av nåd. I stället för medlidande betonade den *apatheia*, att inte låta sig dras med av känslorna. Neo-stoicismen underströk behovet av drill och disciplin och blev oerhört inflytelserik bland de eliter som ville reformera militären och samhället från 1600-talet och framåt. De bröt med föreställningen att kaos och ordning var komplementära och ansåg att det var möjligt att fördriva kaos ur samhällena och disciplinera hela folket. Det är hos neo-stoikerna som utvecklingstanken tar form och i förlängningen också den sociala ingenjörskonsten.

Ärligt talat, är inte detta mycket av det vi uppfattar som typiskt svenskt – disciplin, reform- och kontrollsträvande eliter, känslomässig återhållsamhet? Döm själv, käre läsare, om du har Martin Luther på axeln eller Justus Lipsius i ryggmärgen!

Kay Glans är chefredaktör för Respons.

- PUBL. I RESPON 3/2017